

Наливайко Олег Іванович

науковий співробітник секретаріату Вченої ради,
кандидат юридичних наук, доцент;

Чепік-Трегубенко Ольга Сергіївна

доцент кафедри загальноправових дисциплін,
кандидат юридичних наук

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

У нинішніх умовах суспільного розвитку проблема принципів суспільного ладу та їх нормативно-правового регламентування мають особливе значення. Принципи є філософсько-ідеологічною, теоретико-методологічною та правовою основою сучасного суспільного ладу України; виступають фундаментом та об'єднують в єдину систему його елементи.

Принципи сучасного суспільного ладу, з одного боку, відображають об'єктивно існуючі відносини у суспільстві, опосередковують їх реальний зміст, з іншого, є орієнтирами для розвитку суспільства у майбутньому. Принципи суспільного ладу у своїй переважній більшості передбачені Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами й таким чином здійснюють регулятивний вплив на суспільні відносини. Як ідеологічна категорія принципи суспільного ладу формуються у суспільній свідомості людей та відображаються у їх поведінці.

Актуальність цього питання, окрім теоретичного значення, має важливу прикладну роль.

Розглядаючи суспільство як цілісний соціальний організм, соціальну систему, в ньому можна виділити суспільні явища, існування яких життєво необхідно для даного типу суспільного устрою. Так само як здоровий людський організм має певні нормальні показники, так і здорова демократична держава повинна підтримувати, гарантувати існування в суспільстві певного набору соціальних та соціально-політичних явищ (періодичні вибори, розподіл влади, дотримання Конституції і законів, функціонування механізму захисту прав і свобод людини, відповідальності держави перед громадянами і т.д.) [1, с. 341; 2, с. 5]. Модернізаційні заходи у правовій сфері, які проводяться сьогодні, насамперед, спрямовані на найбільш адекватне закріплення у нормативно-правових актах вимог гуманізму, демократії, толерантності, оптимального врахування інтересів особи, окремих соціальних груп та громадянського суспільства в цілому.

Нинішній процес трансформації сучасного суспільного ладу України неможливий без наукового теоретичного аналізу усталених підвалин, керівних ідей та основоположних джерел – принципів.

Грунтовне розкриття сутності та характерних рис сучасного суспільного ладу України неповне (неможливе) без вивчення його принципів, що відображають головні особливості сучасного суспільного розвитку українського суспільства з позиції його змісту і природи.

Принципи або засади – це узагальнений вираз суті певного явища, що відображає об'єктивно існуючу реальність і закономірності, які існують у ній. Термін «принцип» походить від латинського «principium» – початок, основа у філософії; те, що лежить в основі деякої сукупності фактів або знань із збереженням первинного відтінку; особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось; спосіб створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і таке інше. Принцип – це внутрішнє переконання, погляд на речі, які зумовлюють норми поведінки; основа якогось-небудь пристрою, приладу [3, с. 33]. Принципи містяться у змісті сучасного суспільного ладу.

Становлення і розвиток усіх пострадянських держав пов'язані, насамперед, із перетворенням базових принципів суспільного ладу. Перехід до ринкової моделі економіки, демократизація суспільства, здійснення державної влади на засадах її поділу на три гілки, відносини у сфері екології, охорони здоров'я та соціального забезпечення, регулювання релігійних відносин – ці найбільш важливі, суттєві та принципові за своїм характером суспільні відносини були закріплені у нових конституціях пострадянських держав. У них по-різному закріплюються основи конституційного ладу, однак кожній відводиться своє особливе значення [4, с. 21]. Сучасний суспільний лад в Україні має рухливий, поступовий характер. У нинішніх умовах суспільного розвитку проблема принципів суспільного ладу

та їх нормативно-правового регламентування мають особливе значення.

З урахуванням зазначеного, принципи сучасного суспільного ладу України доречно визначити як основоположні, вихідні ідеї, що детермінують найважливіші закономірності формування суспільного ладу, мають імперативний, політико-правовий, програмний зміст та відповідають об'єктивній потребі формування громадянського суспільства.

Принципи у вигляді базисних незаперечних вимог відображають найбільш суттєві закономірності розвитку сучасного суспільного ладу України. Основним критерієм сформованості системи принципів суспільного ладу України є їх цілісність. У свою чергу, загальними ознаками принципів сучасного суспільного ладу України можна визначити такі: регламентація в Конституції України та інших нормативно-правових актах, у тому числі міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; узгодженість та внутрішня єдність нормативних положень, які регулюють функціонування елементів суспільного ладу; фундаментальний вплив на розвиток правовідносин у різних сферах суспільства, стійкий та ефективний взаємозв'язок вказаних суб'єктів; узагальнюючий характер; існування правових механізмів реалізації; соціальна детермінованість; обов'язковість дотримання всіма суб'єктами права.

Відповідно до Конституції України, інших нормативно-правових актів та сучасних суспільних відносин, які складаються у тій чи іншій сфері розрізняють такі основні принципи суспільного ладу, наголошує О. Совгіря: 1) принцип суверенітету Українського народу (ст. 5 Конституції України); 2) принцип демократизму (ст. 5); 3) принцип політичного, економічного та ідеологічного плюралізму (багатоманітності) суспільного життя (ст. 15); 4) принцип конституційності та законності (ст. 19); 5) принцип гуманізму (ст. 3); 6) принцип гарантованості суспільного ладу (ст. 17). Право встановлювати і змінювати суспільний лад належить Українському народові і не може бути узурповане державою чи її суб'єктами [5, с. 52]

Конституційні принципи суспільного ладу України виявляються насамперед в основних засадах організації та діяльності громадянського суспільства, вважає В. Федоренко. Вчений підкреслює, що до числа таких принципів належать: суверенність влади народу, тобто народний суверенітет; демократизм громадянського суспільства та суспільного ладу в цілому; верховенство права в урегулюванні суспільних відносин; конституційність суспільного ладу; політичний, економічний та ідеологічний плюралізм суспільного життя; визнання та повага приватної власності у поєднанні з відповідальністю за наслідки її використання; багатокладність та соціальна спрямованість економіки; етнічна (поліетнічність), мовна, конфесійна багатоманітність суспільства та політична єдність Українського народу; соціальна справедливість тощо [6, с. 171-172].

Враховуючи нинішні тенденції принципами сучасного суспільного ладу слід визначити: принцип найвищої соціальної цінності людини; принцип суверенітету народу (народного суверенітету); принцип демократизму; принцип верховенства права; принцип законності; принцип політичного плюралізму; принцип економічної багатоманітності; принцип ідеологічного плюралізму; принцип етнічної багатоманітності (поліетнічності) суспільства і політичної єдності Українського народу; принцип гуманізму; принцип гарантованості суспільного ладу; принцип соціальної справедливості; принцип забезпечення (гарантування) місцевого самоврядування; принцип визнання і гарантування основ громадянського суспільства; принцип участі громадян в управлінні державними та суспільними справами.

Відзначимо, що перелік принципів сучасного суспільного ладу не може бути вичерпним. Їх зміст кореспондується із сутністю та ідеалами громадянського суспільства. Будучи закріпленими в Конституції, вони стають умовою для тісної внутрішньої єдності і стабільності суспільства.

Таким чином, принципи сучасного суспільного ладу є взаємозалежними та взаємодоповнюючими, разом із тим їх механізм реалізації потребує збалансування та стабільності. Особливістю принципів сучасного суспільного ладу України є їх змістовна трансформація, що зумовлено початком нового історичного етапу у розвитку українського суспільства. Більшість принципів сучасного суспільного ладу мають безпосереднє закріплення у Конституції України. Однак є принципи, які знаходять опосередковане вираження в її положеннях, що не применшує їх значення.

Література

1. Белов Д. М. Відображення нормами інституту основ конституційного ладу реальних суспільних відносин у державі: порівняльно-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 341-344.
2. Мухачев І. Гомеостазис конституционного права: постановка проблемы. *Право и жизнь*. Москва, 1997. № 12. С. 2-6.
3. Гаврилюк О. О. Принцип гласності та відкритості в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Херсон, 2012. 196 с.

4. Гудзь Т. І. Конституційне закріплення суспільного ладу: основні підходи. *Право і Безпека*. 2015. № 3. С. 21-25.
5. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 541 с.
6. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. До 20-ої річч. Конст. України та 25-ої річч. незалеж. України. Київ: Вид-во Ліра-К, 2016. 616 с.

Ніколайчук Світлана Василівна
суддя Дніпропетровського окружного
адміністративного суду,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

НОВЕЛА КОДЕКСУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ: ЯКИМ БУДЕ СУЧАСНИЙ «ЕЛЕКТРОННИЙ СУД»?

На сучасному етапі розвитку судової системи України, остання зазнала значних змін в напрямку впровадження Європейських стандартів та демократичних засад у діяльність національних судових органів, з метою підвищення авторитету суду та покращення захисту основоположних прав та свобод особи.

03.10.2017 року Верховна Рада України ухвалила законопроект «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу, Цивільного процесуального кодексу, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» і з 15.12.2017 року почав діяти Кодекс адміністративного судочинства України в новій редакції.

З прийняттям нових процесуальних кодексів у 2017 році законодавець передбачив створення абсолютно нової електронної системи, яка буде загальною для всіх судів України, Державної судової адміністрації України та Вищої ради правосуддя, під назвою Єдина судово-інформаційно-телекомунікаційна система та її підсистеми «Електронний суд».

Автором поставлено за мету на основі методологічного аналізу чинного законодавства України у сфері адміністративного судочинства дослідити поняття та завдання нововведеного терміну «Електронний суд», визначити перспективи та ризики його впровадження на практиці.

Відповідно до ст.18 Кодексу адміністративного судочинства України у новій редакції (2017 року) в судах впроваджується так звана Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, яка, на відміну від минулої Автоматизованої системи документообігу суду, буде не тільки призначати суддів, надавати інформацію про справу та реєструвати кореспонденцію, а і дозволить суду та сторонам по справі здійснювати листування в електронній формі; система забезпечуватиме обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Зокрема, позовні та інші заяви, скарги та інші визначені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в день надходження документів.

Визначення судді або колегії суддів (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою у порядку, визначеному КА-СУ (автоматизований розподіл справ).

Суд направляє судові рішення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їх офіційні електронні адреси, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в порядку, визначеному цим Кодексом та Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

Адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, судові експерти, державні органи та органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки реєструють офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в добровільному порядку.